ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10 ДИНАРА 1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XVI — Број 120 — Субота, 17 април 1954

Мики трага за Мула-лом

ПРИЈАТЕЉИ ИЛИ НЕПРИЈАТЕЉИ

10

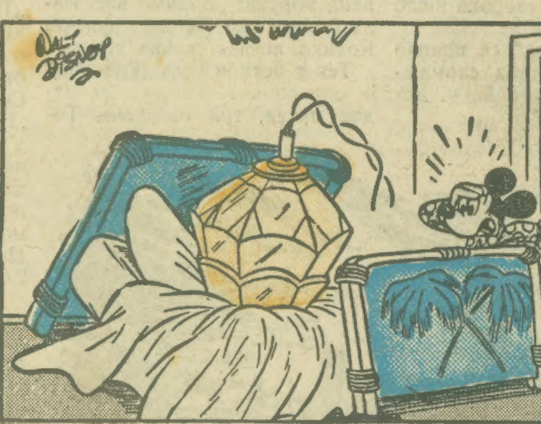

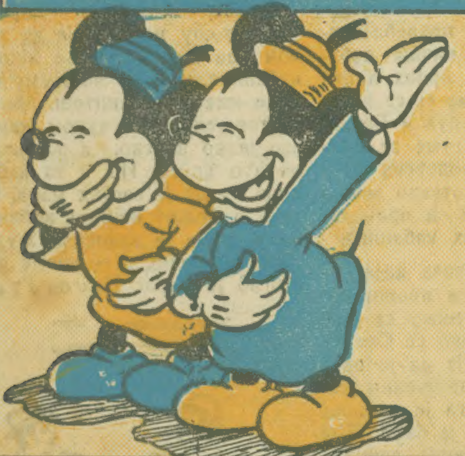

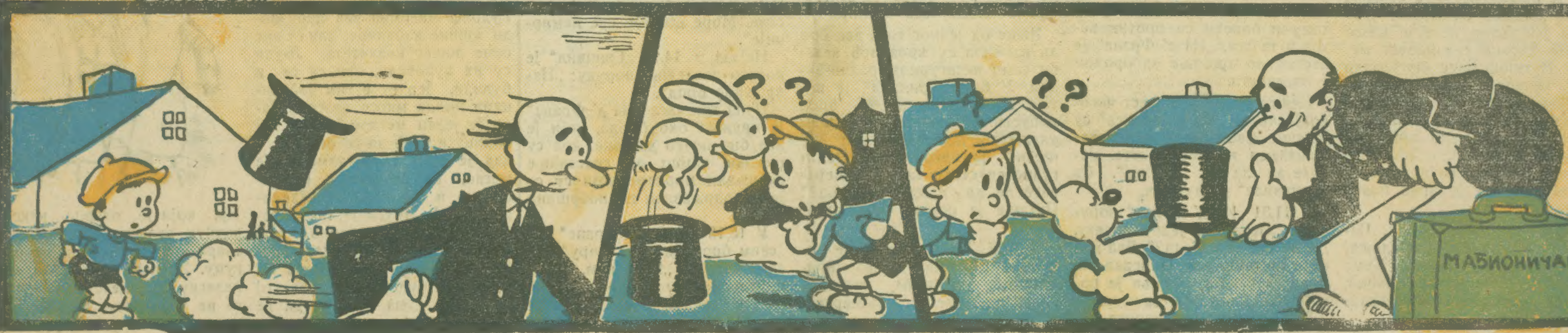

Б. Е. ИРИ

Долина плаве магле

(9)

Готово не дишући, слушали су Ален и његови другови причу о пропасти легендарне Атлантиде. Кад је Рамон изговорио последњу реченицу, Алетха је зграбила брата за руку и чврсто се прибила уз њега. У њеним очима огледао се страх, као да поново преживљава ужасне часове на силног одвођења и пропасти домовине. Јер, заједно са Атлантидом нестали су и сви они које је познавала, који су јој били драги, које је волела.

— Ја не знам како су то они учинили, — продужи Рамон после краћег ћутања. — Но, чињеница је да је Атлантида, заједно са својим становницима, нестала у морским таласима. Можете и сами да замислите какви су поремећаји настали том приликом. Земљотреси, вулканске ерупције, поплаве, сурвавање земљишта потресали су читаву земљину куглу. Али, Дванаесторица су знали шта ће се догодити и били су припремљени на то. Изабрали су ову долину због тога што је њено тло необично отпорно и усто веома еластично. А, да би избегли опасност да и у њихову долину продру отровни гасови, који су, изазвани непрестаним ерупцијама вулкана, избијали на многим местима земљине кугле, испунили су је густом, готово течном, плавом маглом. Плава магла је безопасна по живот. Она не доноси смрт, већ само сан. Она штити људска тела од зуба времена, а исто тако зграде, машине, сва материјална добра.

Рамон застаде за тренутак, као да је хтео да што боље види дејство својих речи на бледим лицима дојучерашњих сапутника, па наставн уз самоуверен осмех:

— Али, мада су о свему водили рачуна, Дванаесторица су се преварила у једном: машина која је имала да у одређено време растера маглу из долине такође је подлегла њеном дејству. И њу је, као и све око ње, магла „конзервирала". Били су је подесили тако да их „пробуди" годину дана после пуњења долине маглом, кад се, по њиховом прорачуну, земља буде потпуно смирила и када више не буде опасности од ерупција и отров них подземних гасова. Намеравали су да тада почну да изграђују нов свет и нову цивилизацију, чији би они били неограничени господари. Но, место да се пробуде после годину дана, пробудили су се тек сад, кад су се потомци неког издржљивог варварског чарода који је преживео све недаће настале приликом пропасти Атлантиде већ раширили по целом свету и изградили своју цивилизацију. Земља, чији су господари намеравали да постану, не припада више њима. Али, они не мисле да положе оружје. Дванаесторица ће победити свет.

— И они мисле да ће успети? — запита Кервуд изазивачки.

— А зашто не? — одврати мирно Рамон. — Људи који су успели да униште читав један континент моћи ће да разоре и данашње градове и да потуку све војске на свету. Ви и не слутите каквим средствима они располажу. Ја сам дачас летео на њиховом ваздушном броду с моторима који користе гравитациону силу.*)

— За непуна четири часа, — настави Рамон, — превалили смо пут до Њујорка и натраг. А то је, као што и сами знате, преко петнаест хиљада километара. Летели смо кроз стратосферу. Рекао сам им, због тога је Њујорк и био циљ нашег путовања, да би најбоље било да прво нападну и униште тај град ако хоће

*) У свим легендама о Атлантиди помињу се тајанствени ваздушни бродови који су летели не производећи никакав шум. Какви су их мотори покретали није познато, али је сигурно да то нису били експлозивни мотори, као ни мотори на млазни погон. То нису били ни ракетни бродови, јер, као што је познато, сви они производе шум. Међутим, легенде причају да су ти ваздушни бродови могли достићи висину од свега 180 метара. Према томе, ваздушни брод Дванаесторице мора да је био савршенији тип, мада је у основи био исти као и ваздушни бродови Атлантиде.

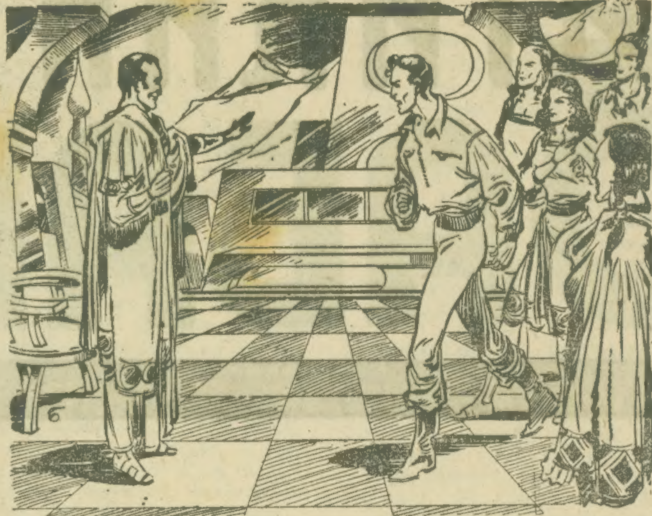

да победе свет. Данас смо ишли само у извиђање. Ја ћу...

— Ниткове! — узвикну Кервуд стежући песнице.

— Ја ћу играти важну улогу у остварењу њихових планова, — настави Рамон хвалисаво. — Њима је, и поред њихове моћи, потребан неко ко ће их упознати с приликама у модерном свету који они желе да потчине. Ја већ имам извесна овлашћења и задатке. А ви, пријатељи моји, ви ћете наставити да као робови радите у каменолому, сви сем девојке. Разуме се, ако буде паметна... Алетха! — обрати јој се он и стаде да јој говори латински.

Кервуд није могао да разуме речи, али по изразу гађења који се појавио на Аленовом лицу и по девојчином руменилу он је знао шта јој Кастилијанац предлаже.

— Змијо подмукла! — викну Кервуд и скочи према Рамону, очигледно намеравајући да га удари посред лица на коме је још титрао злобан и подругљив осмех.

Рамон, који као да је очекивао овај напад, брзо притисну једно дугме на столу иза кога је седео. Кервудово тело, згрчено за скок, нагло се заустави. Мада су му од напора искочиле жиле на челу, он није могао да учини ни корака напред. Непозната сила, чије су дејство Ален и његови другови већ двапут осетили, паралисала је Кервудов центар за кретање.

— Отступи, глупане! — рече му Рамон ликујући. — Радићеш и даље у каменолому, и то без икакве хране. Милостиво ћу допустити да Алетха остане поред тебе и да буде сведок твог лаганог умирања. Такви призори сломили су и тврдоглавије жене... А сад, на посао, робови!

Били су опет напољу, под врелим сунцем које је заслепљивало очи. Ален, као да први пут види тај град пун злата, занесено је шапутао:

— Атлантида! Ово је наставак Атлантиде, копна које је нестало пре петнаест хиљада година. Најфантастичнија легенда Старог века ипак није само легенда. Њен народ још живи. А њену цивилизацију, напреднију но што је наша, уништило је дванаест генијалних научника, дванаест лудака којима није била довољна само наука, већ су хтели и власт. Дванаест...

— Тринаест, хоћеш ваљда да кажеш, — прекиде га Кервуд. — Тринаест сотона у људском облику. Тај Рамон...

Ален чврсто зграби пријатеља за руку. Његове усне биле су чврсто стиснуте.

— Томе, остави сад Рамона. Сад више не смемо да мислимо само о себи. Треба мислити на човечанство, на читав свет. Ја знам да то звучи мелодраматично, али ми смо једини који можемо стати између Дванаесторице и осталог света. Човечанство се још никад није нашло пред таквом опасношћу. Никакав Александар, Наполеон или Хитлер није располагао снагом каквом располажу Дванаесторица. Ја сам научник и ја знам да ће бити тешко супротставити се њиховој техници. Њихова техника и наша техника — то ти је као митраљез према копљу. Схваташ ли ти то, Томе? Али, морамо покушати. Понекад се догађају чак и немогућне ствари.

Зар је положај заиста тако тежак? — запита Кервуд замишљено.

Ален му ништа не одговори. Јер, одговор није ни био потребан.

Те вечери, уморни од тешког рада, седели су у великој, заједничкој одаји за спавање. Стражари који су делили храну прошли су поред њих не пруживши им ни комад хлеба. Ниједан од осталих робова који су радили у каменолому није ни помишљао да подели с њима свој оскудни оброк.

— Рамон намерава да нас умори тешким радом и глађу, — горко уздахну Ален. — Он зна да ћемо ми, докле год будемо живи, покушавати да се супротставимо Дванаесторици. Лако се може догодити да нас, ако му се учини да наше умирање дуго траје, једноставно побије. Мислим да је он способан да то учини потпуно мирно и без и најмање гриже савести.

— Ноћас, — прошапта Кервуд тихо. — Ноћас опет морамо покушати да умакнемо.

На те његове речи мала усамљена група зби се још чвршће. Кервуд продужи шапатом:

— Ако бисмо једновремено покушали да се пробијемо на две разне стране, можда би неко од нас успео да умакне и да обавести свет о опасности која му прети. Да будем јаснији. Мој план је да се, подељени у две групе, неопажено провучемо до оба излаза из долине: до почетка падине којом смо и дошли и до отвора у зиду кроз који је истекла плава магла. Друго нам ништа не преостаје. Ми не можемо очекивати помоћ од Алетхиних сународника; они су толико сломљени вишевековним ропством да се не би усудили да учине нешто против воље својих господара. А ови други, Шпанци, Французи и остали Европљани, толико су огрезли у сујеверју да Дванаесторицу већ сматрају непобедивим чаробницима. Поред тога, не би ни било добро да нас је превише, јер би нас лакше открили.

(Наставиће се)

Из једног бродског дневника

Први људи који су се отиснули на море нису морали дуго да чекају да би се упознали са његовим лепотама, али и са страшним бурама. Море је отада однело стотине хиљада људских живота и у својим плавим дубинама сахранило многобројне лађе. Изградњом већих и савременијих бродова, пловидба је постала сигурнија, па је жртава било све мање. Данас морима и океанима плове прави цинови, снабдевени најновијим достигнућима технике, којима буре много не сметају.

Но, и данас се догађа да се ветар и море тако разбесне да им и највећи и најмодернији бродови тешко могу одолети. Али, за разлику од ранијих времена, посада настрадалог брода сада није осуђена на пропаст, јер јој радиовеза омогућава да позове упомоћ најближе бродове. Такво једно спасавање бродоломника описаћемо у овом чланку.

Брод „Ил д' Франс", ветеран француске прекоокеанске пловидбе, налазио се двадесетог септембра прошле године на својој редовној линији Авр—Њујорк. Кад је брод кренуо из Авра, море је било мирно. Међутим, кад је стигао на осам стотина миља западно од Ирске, срео га је јак ветар, који је дизао таласе високе седамнаест метара. Путници нису напуштали своје кабине, а искусни морнари помишљали су на мање бродове, за које је такво невреме претстављало праву опасност. И заиста, у 3,53 часа изјутра бродски радиотелеграфиста ухватио је први позив за помоћ.

„СОС. Потребна помоћ. Пароброд „Гринвил". Положај 50,01 север, 22,51 запад. Крма и командни мост сломљени. Чамци за спасавање уништени".

У бродском регистру стајало је да је „Гринвил" мали теретни брод и да плови под заставом Либерије. На поруку „Ил д' Франса": „Долазимо вам упомоћ", „Гринвил" је одговорио: „Што брже, молимо вас".

Путници ништа нису слутили о овом разговору преко радија, нити су знали да је брод променио правац и да је брзином од тринаест чворова ишао упомоћ „Гринвилу".

У 4,42 „Гринвил" се поново јавио: „Радио-антена сломљена. Служимо се помоћном. Батерије на измаку".

У међувремену, „Ил д' Франс" је примио поруку са обале Ирске да је тегљач бродова „Термоил" такође кренуо упомоћ „Гринвилу". Кад су са „Ил д' Франса" јавили ту вест „Гринвилу", са њега су одговорили: „Молимо, пожурите".

После два часа, радиста са „Ил д' Франса" унео је у бродски дневник: „Сигнали са „Гринвила" слабе". А у 7,15: „Сигнали са „Гринвила" престали".

Пробијајући се кроз густу таму и борећи се против ветра и таласа, „Ил д' Франс" је настављао трагање за бродом у опасности.

Нешто после једанаест часова увече, са „Ил д' Франса" су јавили: „Свако пола часа испаљиваћемо по две ракете. Јавите да ли их видите". Са „Гринвила" — ћутање.

У 11,31 „Ил д' Франс" поручује: „Испалили једну ракету. Да ли сте је видели?" Два минута касније, кад је испаљена и друга ракета, питање је поновљено. Опет без одговора.

Тек двадесет пет минута после поноћи радиста је најзад примио вест са „Гринвила". Порука је била једва чујна: „Море све узбурканије. Једва се држимо". У 1,14 „Гринвил" се поново јавио: „Наш положај критичан. Први официр страдао. Колико све далеко од нас?"

Најзад, у 3,15 на радару „Ил д' Франса" указао се „Гринвил". Одмах му је упућена порука: „Видимо вас. Налазимо се пет миља далеко. Колико посаде, какав товар?"

Тек у четири часа „Гринвил" је одговорио: „Посада 26. Један мртав, три озлеђена. Товар 9.300 тона пшенице из Монтреала за Ливерпул".

„Ноћас не можемо да спустимо чамце за спасавање. Остаћемо у вашој близини док не сване", — јавио је „Ил д' Франс" пола часа касније.

Више од једног часа два брода пловила су кроз ноћ везани само несигурном радио-везом. У 6,10 „Гринвил" је питао: „Бојимо се да ће брод попустити. Можете ли да нам укажете помоћ?" „Ил д' Франс" је одговорио: „Немогућно спустити чамце. Намеравате ли да напустите брод?" Питање је остало без одговора.

У 7,26 „Ил д' Франс" је поручио: „Спремни да вас прихватимо. Лествице, конопци, сплавови спремни. Намеравате ли да напустите брод? Одлучите се брзо, морамо да продужимо за Њујорк". „Гринвил" је одговорио питањем: „Можете ли да чекате до подне?" Иако је брод био у безизлазном положају, његов капетан, држећи се старих поморских традиција, покушавао је да спасе не само посаду, већ и брод и товар.

Порука са „Ил д' Франса" није била нимало утешна: „Ми не можемо да чекамо. Због чега тражите одлагање?" „Надамо се да ће стићи тегљач бродова „Термоил" — чуло се са „Гринвила".

Тада су са „Ил д' Франса" покушали да успоставе везу са „Термоилом" и другим бродовима, да би дознали има ли изгледа да ће неки од њих брзо стићи до „Гринвила". Сви одговори били су исти: „Не". Због тога, у 10,04, „Ил д' Франс" поручује: „Термоил" не одговара. Остали не могу да помогну. Време се неће променити. Можемо да спустимо чамце. Одлучите се брзо. Напуштате ли брод? Имамо 2.000 путника".

Педесет минута „Гринвил" није одговорио. А тада је поставио питање које је запрепастило капетана „Ил де' Франса": „Да ли бисте могли да вучете наш брод?" Одговорено је: „Немогућно. Само да спасемо посаду. Морамо за Њујорк. Одлучите брзо".

„Гринвил" је опет ћутао, а кад је нестрпљиви капетан путничког пароброда јавио да тегљач „Термоил" може стићи најраније кроз два и по дана и затражио да се капетан „Гринвила" сместа одлучи да ли уопште мисли да напусти брод стигао је одговор: „Дефинитивна одлука кроз неколико секунди".

Тих неколико секунди продужили су се у пола часа. У 12,24 „Гринвил" је најзад запитао: „Куда ћете нас одвести?" — „У Њујорк. Треба да скочите у море. Покупиће вас наши чамци. Пожурите. Нека прво скочи половина посаде. Море постаје све немирније".

Најзад, у 14,29 „Гринвил" је послао последњу поруку: „Напуштамо брод".

Пуна три часа „Ил д' Франс" је кружио око брода, који је већ био почео да тоне, док су његови чамци за спасавање скупљали морнаре који су се једва одржавали на површини воде.

У 15,18 „Ил д' Франс" је „свим бродовима на мору" послао сигнал: „Кум, кум, кум", који на језику помораца значи — крај радио-везе успостављене у случају неке несреће или бродолома.

Прве кишне кабанице

Ниједан проналазак ни је дело само једног човека, него више њих, па тако ни насушна потреба људи — кишна кабаница. Од оних првих лопти од каучука, којима су се играли Индијанци Перуа и Бразилије, и од прве гуме за брисање, која је пронађена 1770 године, није протекло много времена до идеје и проналаска првих кишних кабаница.

Имена проналазача који испитују каучук и проширују његову примену нижу се једно за другим. Тако се Самуелу Пилу приписује да је премазао платно отопљеним каучуком, услед чега је постало непромочиво. То је било 1790 године. Десет година доцније Рудолф Акерман већ производи кишне кабанице, али су оне биле лошег квалитета. Људи су их куповали, али су се и бунили, јер су с тим кабаницама имали много незгода. Тако је један метнуо мокру кабаницу на пећ да се осуши, а кад је хтео да је узме није могао, јер се каучук био истопио и кабаница се залепила за пећ. Други је такву кабаницу у љутини бацио о зид, а она се за њ залепила. Трећи су се, опет, тужили да им кабанице пуцају на великој хладноћи. Дешавало се да се залепе један за другог пријатељи који би, огрнути кабаницама, ишли један поред другог, само ако је било топлије време.

Најзад, хемичару Чарлсу Мекинтошу пошло је за руком да створи боље кишне кабанице, које су по њему добиле име — мекинтош. Он је растопљеним каучуком намазао једно платно, а по њему метнуо друго. Но, и та кабаница имала је својих мана. Идеја о бољој кишној кабаници и даље је заносила људе. Најбољи успех у то време постигао је Чарлс Нелсон Гудијар, који је открио како се каучук вулканизира, тј. претвара у еластичну и отпорну гуму. Захваљујући томе проналаску, почеле су да се праве не само боље кишне кабанице, него и други производи од гуме.

НА КОПНУ А ИПАК НА ВОДИ

Мисао о грађењу канала није нова. Још у давна времена, пре наше ере, људи се нису задовољавали свим оним користима које су имали од река, па су почели да праве „вештачке реке“ — канале, који су им у првом реду служили за наводњавање земљишта, а и за пловидбу. За изградњу тих канала недостајала су им савршенија техничка средства, али је зато било исувише људске радне снаге — робова или „људи живих а убијених“, како су те робове називали стари Египћани.

У свету данас постоји много канала који су испресецали лице земље, повезали многе реке, а преко њих копна и мора, и пресекли копно па спојили мора и океане. Привредни значај тих канала је огроман, јер они скраћују путовања, омогућавају лакши и бржи саобраћај, служе за наводњавање итд. Овде ћемо поменути само неколико тих канала од старијих времена до данас.

Од канала који су почели да се граде пре наше ере најзанимљивију историју има Суецки Канал. Идеја за његово прокопавање јавила се још 1400 година пре наше ере. Тај канал требало је да спаја воду „свете реке Нила“ са Црвеним Морем и тако омогући водену везу унутрашњости Египта са Арабијом. Фараон Рамзес II био је први кога је занела та мисао, али се, због великих тешкоћа које су настале при радовима, морао да окане њеног остварења, а тако и његови наследници за пуних 700 година.

Иако канал тада није изграђен, идеја о њему није замрла. Њу је остварио фараон Нехо (610—595 пре наше ере), али и он је наишао на велике тешкоће. По једној причи, на изградњи тога канала изгубило је живот око 120.000 људи. Нехо није успео да доврши канал; довршио га је персиски цар Дарије Хистаспес. Канал је ишао од града Бубастиса према истоку до Крокодилских Језера, а одатле према југу до Црвеног Мора. Из политичких разлога канал је био засут, али је у 3 веку пре наше ере поново уређен по наредби Птоломеја II.

Кад су Римљани освојили Египат, они су занемарили канал, али за владе царева Трајана и Хадријана он је прочишћен и веза Нила са Црвеним Морем опет успостављена. У том стању канал је остао све до краја Старог века. У Средњем веку поново је занемарен и песак га је засуо, али идеја о њему ни овог пута није замрла, те је поново прокопан. Радовима је руководио чувени градитељ Фердинанд Лесепс и канал је пуштен у саобраћај 16 новембра 1869 године. Изградњом Суецког Канала, који спаја Средоземно Море са Индиским Океаном, скраћен је пут за Индију за 10.000 километара.

Из времена пре наше ере познати су и други канали. Тако су Кинези почели да граде један канал дуг 1.300 километара. За време вавилонског цара Навукодоносора (604—591) ископан је канал дуг 300 километара — од Вавилона до Еуфрата. Бране изграђене на тим каналима омогућавале су регулисање водостаја, па су они служили за наводњавање и за пловидбу.

У новије доба посвећена је велика пажња изградњи канала. Тако канал код Бријара у Француској повезује многе реке у овој земљи. После се дошло на идеју о изградњи Панамског Канала, који је такође прокопао Лесепс. Канал је пуштен у саобраћај 1 марта 1915 године. Он везује Тихи и Атлантски Океан. Идеја о Коринтском Каналу у Грчкој такође је из Старог века, али је остварена у Новом веку и овај канал пуштен је у промет 6 августа 1893 године. Такозвани Канал Северног Мора отворен је 25 јуна 1895.

Поред ових, треба поменути и друге канале који су повезали више река у јединствену пловну мрежу, као што су немачки канали: Килски, који веже Северно и Балтичко Море, Средишни, који веже Рајну и Северно Море, затим Гетебуршки Канал у Шведској, Манчестарски у Енглеској, Северни Холандски Канал у Холандији. У Француској су познатији ови канали: канал Сена—Лоара, Канал де Миди, који везује Средоземно Море са Гароном, а преко ње са Атлантским Океаном, затим канал Рона—Рајна, Марсеј—Рона, који једним делом пролази испод земље итд.

Све ове „вештачке реке“ остварене су брзо и успешно захваљујући напретку технике, па су људи тако добар део копна претворили у воду.

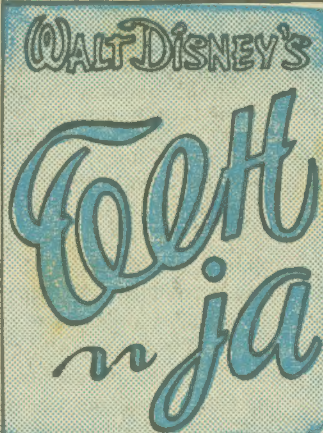

Са бележницом у руци, отворених очију и ушију, прошао сам кроз све улице града. Вратио сам се с морем вести за Франклинову „Газету“

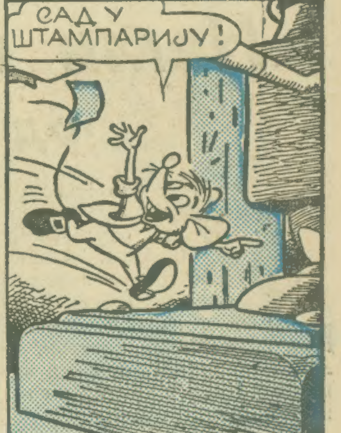

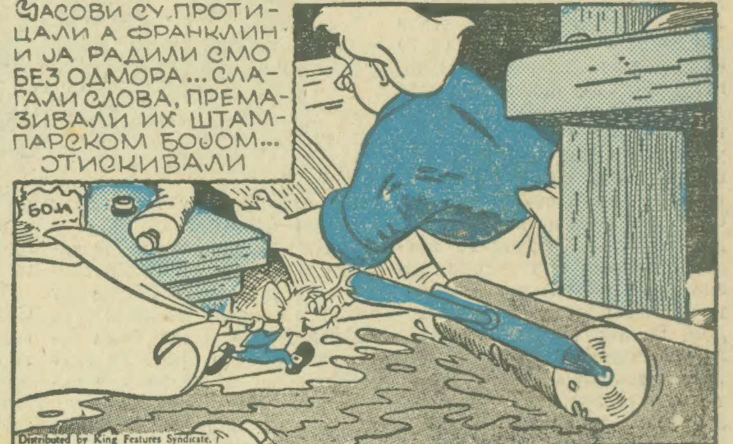

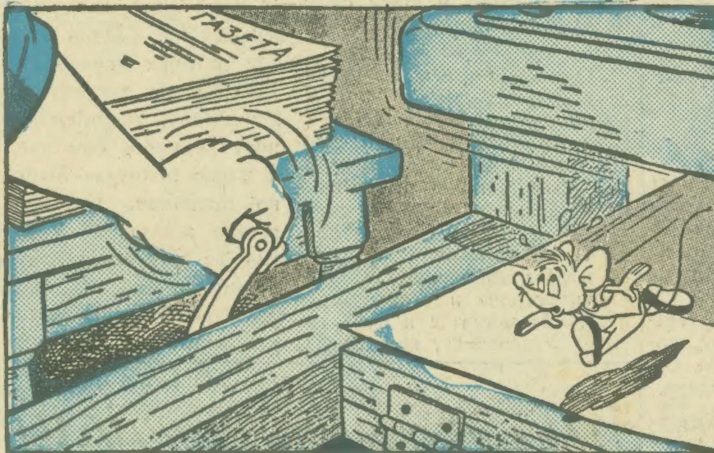

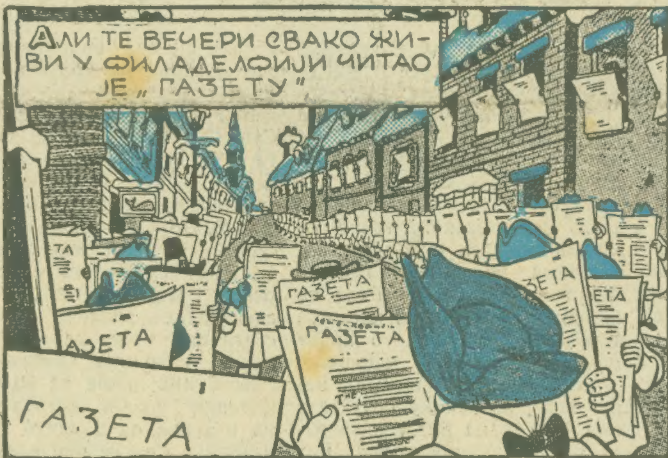

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

МОРЗЕОВА АЗБУКА

Телеграфија је брзо достављање вести на даљину помоћу телеграфског апарата, а сам посао обавља се жично — помоћу електричне струје, или бежично — путем радио-таласа.

Претеча електричне телеграфије била је оптичка телеграфија, коју је пронашао Француз Шап Клод. Она је била у употреби све до 1855 године.

Семјуелу Морзеу (1791—1872), америчком сликару и физичару, припада слава што је пронашао телеграфску азбуку и први апарат за бежичну телеграфију. Телеграфски апарат пронађен је 1832, усавршен 1840, а прва већа његова примена била је 1844 године, кад је успостављена телеграфска веза између Вашингтона и Балтимора.

СЛОВО	ЗНАК	СЛОВО	ЗНАК	СЛОВО	ЗНАК
А	·—	Ј	·———	С	···
Б	—···	К	—·—	Т	—
В	···—	Л	·—··	Ћ	—·—··
Г	——·	Љ	·——·—	У	··—
Д	——··	М	——	Ф	··—·
Ђ	—·———	Н	—·	Х	····
Е	·	Њ	——·——	Ц	—·—·
Ж	———·—	О	———	Ч	———·
З	——··	П	·——·	Џ	——·—·
И	··	Р	·—·	Ш	———·—

Морзеова азбука симболично претставља, помоћу краћих и дужих црта названих тачкама и повлакама, сва слова азбуке, бројеве и знаке интерпункције. Повлака је обично три пута дужа од тачке. Размак између знакова раван је дужини тачке, између слова дужини повлаке, а између речи око пет дужина тачке. Брзина достављања вести преко телеграфског апарата може изнети око 400 слова у минуту код ручног прекуцавања, а око 2.000 код аутоматског рада.

На цртежу је приказана Морзеова азбука прилагођена нашим приликама.

КАЛОРИЧНА ВРЕДНОСТ МЕДА

Познато је да је мед веома хранљив, а овде ћемо изнети његову калоричну вредност у поређењу с калоричном вредношћу других намирница.

100 грама јаја без љуске има	157	калорија
100 грама средње масног говеђег меса	149	„
100 грама белог кокошијег меса	106	„
100 грама меса од шарана	94	„
100 грама меда	326	„

ШТА ЈЕ СОНЕТНИ ВЕНАЦ?

Сонет је врста песме, поглавито лирске, која има четири строфе, од којих прве две имају по четири, а последње две по три стиха који се међусобно римују.

Више сонета састављених тако да сви имају једну основну мисао чине сонетни венац. За сонетни венац потребно је четрнаест сонета, јер један сонет има четрнаест стихова, па их ваља поређати тако да завршни стих првог сонета послужи за први стих другог, завршни стих другог сонета да буде први стих трећег, и тако редом даље, те завршним стихом тринаестог почиње четрнаести сонет, коме ће последњи стих бити истоветан с првим стихом првог сонета. Кад све то буде испевано, онда се — за петнаести сонет — узму почетни стихови свих четрнаест ранијих сонета. Овај петнаести зове се мајсторски сонет. У нашој књижевности најпознатији је Сонетни венац од Франца Прешерна.

ШТА ЈЕ СВЕ ЗНАЧИЛА РЕЧ МАРКА?

Под именом марке некад се подразумевала граница среза или области. Та реч означавала је и негдашњу јединицу за мерење злата и сребра. Сада је то име за новчану јединицу у Немачкој. Даље, реч марка још значи: обележје, жиг, знак, поштанску вредност која се лепи на писма и упутнице, знак једне трговачке куће или робе итд.

КО СУ ФЛАМАНЦИ, А КО ВАЛОНЦИ?

Белгиски народ дели се на два племена: Фламанце и Валонце. Фламанци су германског порекла и говоре једним наречјем германских језика, а Валонци су романског порекла и говоре француски.

ЗЕМЉА ЈАЈА

У Северној Холандији налази се острво Тексел. Крајњи рт тога острва према северу назива се Земља јаја. То име рт је добио по многим птичјим гнездима која се на њему налазе. Становници скупљају јаја из тих гнезда и продају их у Амстердаму.

СИЊСКА АЛКА

Сињска алка постоји од старина као витешка игра и вежба у гађању копљем. Она је званично установљена у спомен сјајне победе коју су Сињани у августу 1715 године задобили над Турцима које је предводио Мехмед-паша. Том приликом они су одбили велику навалу Турака на Сињ. Отада је ова игра установљена статутом. Она се игра сваке године, и то у прву недељу после петнаестог августа.

Алка виси на конопцу разапетом између два дрвена стуба, на висини од око три и по метра од земље. Она је састављена из два гвоздена обруча, у која алкар гађа копљем с коња у трку. Копље је дугачко око три и по метра. Сваки алкар има право да трчи три пута и тако се обреди цела чета.

Неми сведок догађаја
од пре 150 година

Земун је био једно од најистакнутијих места ван Србије које је Српском устанку 1804 године пружило значајну помоћ. Срби — земунски трговци снабдевали су устанике барутом, оловом, пушкама, па чак и првим топовима и чинили им важне политичке услуге.

Земун је могао да снабдева устанак барутом и оружјем и да га у први мах финансира јер су се у њему налазила, за ондашње прилике, огромна богатства. Сву привреду града држали су у својим рукама, поред нешто Грка и Цинцара, углавном Срби. Као власници бродова, они су имали велике приходе од превоза робе уз Саву до Сиска и уз Дунав чак до Пеште. У Земуну се прекидао сувоземни транспорт разне робе са читавог Балкана и одатле настављао пут водом. Велике количине памука из Македоније, које су до Београда доношене караванима, ту су утовариване у бродове земунских трговаца. Транспортоване су и велике количине жита откупљене у Панчеву и околним местима.

У горњем делу земунске вароши налазили су се власници коњских запрега које су вукле трговачке бродове уз Саву и Дунав. То су били готово искључиво Срби. За вучу једног већег брода било је потребно 25 коња — један „цуг“, како би се онда рекло. Било је појединаца који су имали по неколико оваквих „цугова“. На име кирије за вучу бродова они су добијали знатне суме новца.

Турска феудална управа у Србији била је сметња за богатства која су расла на територијама дуж њених граница према Аустрији. У народном покрету у Србији земунски трговци гледали су нове могућности за даље разгранавање својих послова и стога су, у првом реду, издашно и на све начине помагали устанак.

Једна од најзначајнијих веза које су устаници у прво време имали била је са земунским трговцем Милошем Урошевићем, који им је лиферовао оружје и барут. У Земуну и данас постоји неколико кућа које су саграђене у време Првог српског устанка. То су и за данашње прилике доста простране и удобне зграде. Међу њима је и кућа трговца Урошевића, која се налази на углу Лењинове улице и Трга победе. У њој је Урошевић скривао знатне количине барута, олова и оружја. У једном њеном лагуму, који се налази дубоко под земљом, мајстори су ноћу правили фишеке, које су, исто тако ноћу, пребацивали тајним каналима преко Саве. Када су биле у питању испоруке веће количине муниције, Урошевић је давао барут појединим земунским мајсторима, који су фишеке правили по својим кућама. Ова радионица снабдевала је Карађорђеву војску ратним потребама још од самог почетка устанка.

У Земуну је у то време постојала још једна радионица која је снабдевала устанике муницијом. Она се налазила у једној кући у Бежаниској улици (та кућа више не постоји), у којој је трговац Стефан Живковић са по неколико људи увече правио фишеке, које је ноћу дотурао устаницима преко Аде Циганлије.

На кући Милоша Урошевића и данас се може прочитати да је подигнута 1801 године. Подигао ју је трговац Димитрије Дума, па је касније продао Урошевићу. Један Урошевићев потомак продао је кућу 1870 године трговцу Стевану Марковићу, доцнијем претседнику земунске општине. Кућа и данас припада Марковићевој породици. Око ове простране зграде некад се налазио јак гвоздени ланац на каменим стубовима, као знак друштвеног достојанства њеног власника.

СТАНОВИ РУДАРА
ПРЕ ПОЛА ВЕКА У СРБИЈИ

По рударским басенима у нашој земљи данас ничу вишеспратне станбене зграде намењене рударима и њиховим породицама. У њима они имају електричну светлост, водовод, радио и друге потребе савременог човека.

А какви су рударски станови били пре пола века, кад су се рудници налазили у рукама појединаца?

Рудник бакра у Ребељу, код Ваљева, године 1901 експлоатисали су Французи. У току зиме 1901—1902 године у њему је радило око 300 радника под примитивним и веома тешким условима. Пошто су у окнима Ребеља избијале знатне количине воде, то су рудари често прекидали рад и излазили на светлост дана мокри као да су тога часа изишли из реке. Тако мокри и исцрпени завлачили су се у своје станове, који су претстављали верну слику живота ондашњих рудара.

Рудари су сами подизали своје станове. Уствари, то су биле земунице укопане у земљу, које су више личиле на вучје јаме него на станове у којима живе људи. Земунице Ребеља налазиле су се на мочварном земљишту, па је кроз њих увек текла вода. Кров им се састојао од неколико укрштених стубова, преко којих је набацивано грање, а по њему је слагано бусење и земља. Људи су спавали на папрати простртој преко дасака на дну земунице. Вратнице на улазу биле су од плетеног прућа.

Овакви животни услови давали су маха разним болестима, које су косиле рударске породице, и саме рударе. Није онда чудо што су они, у очајању, често прибегавали алкохолу.

Кад су рудари Ребеља после две године чули за класни раднички покрет у Србији, приступили су му као један човек, а тако исто и радници из осталих рудника.

ТРОВАЊЕ ДИМОМ
ИЗ ФАБРИЧКИХ ДИМЊАКА

Здравље и живот становника великих индустриских градова све више угрожавају дим из фабричких димњака и испарења која се шире над тим насељима, а које људи свакодневно удишу. Они неће проузроковати тренутну смрт, али ће постепено и без престанка нагризати организам. Плућа људи који станују у близини појединих фабрика угрожена су приличним дозама амонијака, сумпорне киселине, шалитре, формалдехида, па чак и хлора и фозгена, који важе као јаки бојни отрови. А пошто људи узимају три до пет пута више ваздуха него хране и око десет пута више ваздуха него воде, излази да су они у оваквим градовима много више изложени отровима из ваздуха него отровима из пића и хране.

Па ипак, на ову опасност не мисли се довољно. Људи је обично постају свесни тек кад она већ изазове тешке последице. Тако је, например, претпрошле године магла у Лондону, на дан 4 децембра, проузроковала четири хиљаде смртних случајева. Опасна комбинација дима, магле и загушљивих гасова учинила је да 1948 године у граду Донори, у Пенсилванији, буде 20 мртвих и 6.000 болесних становника, као и 800 угинулих животиња. А у долини Мезе, у Белгији, 1930 године било је из истих узрока 60 мртвих. Сличних случајева било је и у другим земљама.

Али, ако наизглед и није велик број жртава од ваздуха загађеног индустриским отровима, број болесника од запаљења плућа и туберкулозе, срчаних болесника, па чак и болесника од рака у плућима у тим местима неупоредиво је већи. Амерички лекар др Милс из Синсинатија утврдио је да је смртност у појединим великим градовима Америке далеко већа међу становништвом у задимљеним пределима но у њиховој околини.

Независно од штете по здравље становништва, загађеност ваздуха проузрокује и знатну материјалну штету. У Чикагу, који је прозван „градом прљаве кошуље“, она износи 35 милиона долара сваке године, колико мора да се утроши на чишћење станова. Један новинар израчунао је да тепих величине 3 × 3,5 метра „попије“ годишње пет килограма прашине. Године 1940 утврђено је да на сваког становника Чикага пада просечно педесет килограма дима од угља годишње.

У Сен Лују предузета је 1939 године прва кампања против дима. Једног „црног уторника“, када је у само подне град био замрачен као да је поноћ, издате су строге наредбе управама фабрика. Индустриска предузећа морала су да утроше милионе долара на пречишћавање гасова који куљају из димњака. У Питсбургу, после предузетих мера, смањен је димни огртач око града за 68 од сто. С једног краја Америке на други, индустрија сада троши годишње око 120 милиона долара на апарате за пречишћавање дима.

Против тровања димом води се данас права борба по свим великим индустриским градовима. Научници проучавају физичка својства честица дима, инжењери проналазе средства за грејање која су мање опасна од угља, лекари испитују какво је уствари дејство дима и магле на људска бића... Можда ће ускоро доћи дан када ће се онај који пушта да из фабричког димњака куљају облаци дима сматрати исто тако великим злочинцем као и онај који трује изворе пијаће воде.

Зашто звезде сијају?

Од најстаријих времена људи су се трудили да одгонетну природу и узрок блистања звезда. То је била једна од највећих загонетки астрономије. Али, ниједна стара теорија није то могла да објасни. Звезде су упоређиване са огромним количинама запаљеног горива. Међутим, ма колике биле те количине, трајање сагоревања морало би бити много краће и већ одавно би се завршило. Тек су последњих деценија нашег века, на основу резултата постигнутих на пољу изучавања радиоактивних појава, Бет и други физичари могли да пруже прихватљива објашњења ове појаве. По њиховом мишљењу, звезде блистају због тога што се на њима, уз читав низ веома сложених нуклеарних реакција, водоник претвара у хелијум. Ова теорија предвиђа да се, у већини случајева, сав водоник једне звезде мора на крају претворити у хелијум.

Већ одавно је позната маса Сунца. Она је око 332.000 пута већа од Земљине масе, а његова запремина око милион и триста хиљада пута већа од Земљине. Према томе, позната је и густина Сунчеве масе: она је 1,41 пут гушћа од воде. На основу тих података, као и спектралне анализе сунчане светлости, може се са сигурношћу утврдити хемиски састав Сунца: више од 90 отсто водоника, око 8 отсто хелијума и мање од 2 отсто тежих материја. Сви се ови елементи непрекидно мешају.

Кад се Сунце стварало, имало је вероватно већу количину водоника него данас, али исто тако и мање хелијума и других материја. Ако се прихвати закључак да је сав данашњи хелијум створен на штету водоника, па се по такозваном Бетовом циклусу израчуна колико је времена било потребно да се водоник на Сунцу претвори у хелијум, онда се долази до закључка да оно постоји већ 5 милијарди година. Неки научници ипак сматрају да Сунце није баш толико старо.

Веома прецизна истраживања старости Земље показала су да је она вероватно нешто старија од 3,3 милијарде година. Међутим, сигурно је да Земља није постала пре Сунца, већ после њега, или бар у исто време. Према томе, старост Земље претставља минимум приликом процењивања старости Сунца.

Сунце је, дакле, почело да светли најмање пре 3,3 милијарде, а највише пре 5 милијарди година. Ипак, може се сматрати, како то већина научника мисли, да је сунце старо око 4 милијарде година.

Исто као и Сунце, и друге звезде светле и светлеће све дотле док на њима има водоника који се претвара у хелијум. А то је дуг, веома дуг процес.

ЗЕМЉА ШЕЋЕРЛЕМА
СИЛИ СИМФОНИЈА
ОД
ВОЛТА ДИЗНИЈА

ПРЕКО МОРА ЛИМУНАДЕ,
ИСПОД БРЕГА ЧОКОЛАДЕ,
КРАЈ ОБАЛЕ ОД БОНБОНА,
НА СТЕНАМА МУШКАЦОНА,
ИМА ЗЕМЉА
СВА ОД МЕДА,
ОД ШЕЋЕРА СЛАДОЛЕДА...
У ТОЈ ЗЕМЉИ МАЊЕ-ВИШЕ,
НАЋИ ЋЕМО СВЕ СЛАТКИШЕ:
РАТЛУКА И ДОБОШ-ТОРТЕ
И КОЛАЧА СВАКЕ СОРТЕ.
ТАКВОГ ЧУДА НИГДЕ НЕМА!
ТО ЈЕ ЗЕМЉА ШЕЋЕРЛЕМА

У ГЛАВНОМЕ ШЕЋЕРЛЕМСКОМ ГРАДУ,
У СТАРОМЕ ЗАМКУ ТАТЛИЈАДУ,
ВИДЕЋЕМО ЛЕПОТИЦУ МЛАДУ
ЦАРСКУ ЋЕРКУ, СЛАТКУ МАРМЕЛАДУ.

ПРОГЛАСИШЕ ИЗ ЦАРСКОГА ДВОРА
МАРМЕЛАДУ ДАНАС ПУНОЛЕТНОМ
И ДА МУЖА ИЗАБРАТИ МОРА
КОЈИ ЋЕ ЈЕ УЧИНИТИ СРЕТНОМ.

ПОЈУРИШЕ МОМЦИ
СА СВИХ СТРАНА,
МАРМЕЛАДИ
НУДЕ СЕ ЗА МУЖА

ПРИЛИКА СЕ САДА СВАКОМ ПРУЖА
ЦАРСКЕ ЛОЗЕ ДА ПОСТАНЕ ГРАНА.

НАСТАВИЋЕ СЕ

Вукове невоље с гусларима

Хајдуци, слепи гуслари и многи други неписмени људи певали су песме, које ће потом Вук Караџић прикупити и штампати у својим збиркама и тако овековечити ове изванредне књижевне творевине народне. Школовани људи који су осетили значај пионирског рада Вукова и сами су скупљали песме и слали му их. Тај посао није увек био лак. Вук је често имао муке да добије неку песму од ових народних певача. Он је морао ићи од једног до другог, по разним војним логорима; неке је морао молити, а неке плаћати. Већина певача знала је само да пева, а не и да песме казује лагано, како би се могле записати.

Од свих певача Вук највише хвали Тешана Подруговића, који је био трговац негде у Босни или Херцеговини, па пошто је убио Турчина оде у хајдуке, а потом, за време Првог устанка, пређе у Србију. Вук га је нашао у Карловцима 1815, где је бедно живео од сече трске, коју је на леђима доносио у град и продавао. Тешан није певао песме, него их казивао као да чита из књиге, а то је било најзгодније за бележење. Стога се Вук погоди с њим да му плаћа на дан онолико колико би он на трсци зарадио, па оду заједно у манастир Шишатовац, где се Вук надао да ће на миру записати све песме које је Тешан знао. Али, кад ускоро изби Други устанак, „њему као да уђе сто шиљака под кожу“, те остави Вука и пребаци се натраг у Србију да се бије с Турцима. Касније је погинуо у Босни, те су многе песме које је он знао остале незабележене.

Слично је било и с неким Стојаном, од кога је Вук забележио лепу песму о женидби краља Вукашина, и то док је Стојан 1820 године био у затвору због неке кривице. Стојан је знао и друге лепе песме, али Вук није стигао да их том приликом запише, а када се доцније распитивао за Стојана чуо је да се похајдучио и отишао у Херцеговину.

Многи певачи сами су спевали песме, које су потом Вуку казивали, као напри мер неки Анђелко Вуковић са Косова. Док је с Вуком путовао из Крагујевца за Београд, спевао је песму о једном истинитом догађају, па је у Београду нашао некога да му је препише и затим је предао Вуку готову. Али, није увек ишло тако глатко као са Анђелком. Чувши, док је 1820 боравио у Крагујевцу, да неки старац Милија из Пожешке нахије зна песму о женидби Максима Црнојевића, коју је одавно тражио, Вук замоли кнеза Милоша да Милију позове у Крагујевац, или да њега, Вука, пошаље до Милије. Али, молба му није била испуњена. Кад је после две године, после боравка у Бечу, опет посетио кнеза, овај се сети Вукове раније молбе и нареди кнезу Пожешке нахије Васи да одмах доведе Милију „жива или мртва, а нека уреди ко ће му код куће, место њега, радити док се он одовуд врати“.

Кнез Васа убрзо дође са Милијом, али овај није знао песме казивати, него само певати. Вук је зато тражио да му он песму понавља више пута, док је он не запамти, па би је онда записао, а Милија би још једном певао да би се видело је ли сва тачно забележена. Тако је Вук с Милијом провео петнаест дана и за то време записао само четири песме. Пошто је Милија знао још доста песама, Вук је желео да настави и даље, али се нађоше неки противници Вукови који Милији рекоше: „Куд си ти, стар и паметан човек, пристао са будалом? Зар не видиш да је Вук луд и беспослен човек, којему је само до песама и беспослица којекаки? Него иди ти кући па гледај свој посао“. Тако наговорен, Милија узе од кнеза Милоша раније обећану награду и кришом од Вука изгуби се из Крагујевца. Тако су многе његове песме остале незабележене.

Из поштанског сандучета једног природњака

Свако писмо извађено из поштанског сандучета прикуцаног на капији или на вратима стана садржи у себи бар једну вест, једну новост. И свако од нас с нестрпљењем отвара своје поштанско сандуче, мада су новости које се у њима крију у већини случајева тако обичне и свакодневне. А с каквим ли тек нестрпљењем отвара своје поштанско сандуче један научник-зоолог који је цео свој живот посветио изучавању природе, а који нема ни времена ни могућности да пропутује кроз све крајеве света, већ знатан број података добија од својих познаника, пријатеља или непознатих природњака-аматера из разних земаља.

Како би било да данас пре њега отворимо његово поштанско сандуче? На омоту првог писма налази се шарена марка Алжира.

„Пре неколико дана, — почиње писмо један професор који већ неколико деценија живи у Алжиру — жена која ми одржава ред у кући помакла је један тешки сандук у нашој помоћној кухињи у дну дворишта. Под сандуком, савијено у клупче, лежало је неколико сасвим малих и младих змија. Жена је уплашено вриснула и прибила се уз зид. У том тренутку у кухињу је допузала змија-мајка, која је била изишла у двориште да нађе нешто за јело. Видевши откривено гнездо, змија је љутито засиктала. Али, уместо да одмах пожури упомоћ својим младима, она се прикрала огњишту на коме је стајао земљани суд пун млека и — избацила у њега свој смртоносни отров. Чувши женин врисак, ја сам похитао у кухињу, узео пажљиво и опрезно младе змије и изнео их у двориште. Трудио сам се да својим лаганим кретањем покажем змији-мајци да њеним младима не желим никакво зло. Она је једно време стајала потпуно непомично, а затим је поново отпузала до огњишта и једним покретом тела преврнула земљани суд с млеком. Једва се усуђујем да ово напишем, али убеђен сам да је овим својим поступком хтела да спречи да њен добротвор попије млеко које је она из освете била затровала. Зар ово не показује колико је велика материнска љубав, чак и кад се ради о змији, и колико је чудна и дивна ствар природа“.

На полеђини другог писма, невештом руком, написао је пошиљалац своје име: Чипева Пете, горосеча. На поштанском жигу необично име, за које бисмо помислили да је узето из неког романа Фенимора Купера или Мајн Рида: Вучји Састанак, држава Мен.

„Кад сам се јуче вратио у своју шумску кућицу, већ на први поглед приметио сам да је за време мог отсуства у њој био неки незван гост. Није ми било тешко да утврдим да је то био медвед, јер је мали дрвени суд у коме сам држао шећерни сируп био преврнут. Свуда по поду видели су се „шећерни“ трагови медвеђих шапа. Зграбио сам пушку и пошао за разбојником. После кратког времена траг ме је довео на обалу брзе планинске речице. Застао сам као укопан, јер је на другој страни мирно седео мој гост и нетремице гледао у реку. Једну шапу, која је била улепљена слатким сирупом, држао је над водом. Читав рој мува облетао је око шапе, али медвед није ни обраћао пажњу на њихово досадно зујање. Наједном, из реке је искочила пастрмка и у трен ока прогутала једну од мушица које су облетале око слатког мамца. Али, судбина мушице задесила је и њу, јер је медвед, хитро као муња, замахнуо шапом и избацио рибу на обалу.“

Писмо горосече из Вучјег Састанка не садржи само једну занимљиву причицу из животињског царства, већ можда и један од одговора на питање: „Зашто медвед воли мед?“

Да отворимо сад једно писмо на коме се налази марка азиске државе Непал. Писмо је потписано само једном речју: мајор. Судећи по томе, ово није прво писмо које је природњаку стигло из далеког Непала.

„Био сам недавно у лову. Не знам ни сам како сам се одвојио од друштва и нашао се на једној чистини опкољеној жбуњем и бамбусовом трском. Тек што сам прешао чистину и зашао у шипраг, на мене је, ужасно režeћи, скочио тигар кога уопште нисам био приметио. На срећу, био сам толико присебан да се бацим на земљу. Тигар ме је прескочио, а како је био узео силан залет није се могао зауставити и наставио је да трчи. Сместа сам се дигао и с пушком на готове пошао за њим, уверен да ће се вратити. Не можете ни замислити колико сам се зачудио кад сам га спазио на ивици чистине. Он, изгледа, није ни помишљао да поново потражи своју промашену жртву, него је, са изразом љутње у очима, скакао по чистини. Требало ми је прилично времена да схватим да он то увежбава ниске и кратке скокове.

Со кроз историју

Још од најстаријих времена човек је тражио начина да дође до соли. У извесним историским периодима тај зачин играо је и веома важну привредну улогу. Тако су Феничани стекли славу и богатили се тиме што су први пронашли начин коришћења морске соли, којом су много трговали. Грци су чак и робове давали у замену за со. Добар роб вредео је „толико соли колико је био тежак“.

Римским легионарима један део најамнине исплаћиван је одређеном количином соли. Тај део плате звао се „саларијум“, а у неким деловима Африке и на пацифичким острвима со још и данас претставља новац, односно главно средство за размену добара.

Али, у стара времена превоз морске соли у далеке земље био је веома скуп и опасан, па се није исплаћивао. Због тога су римске легије, кад су се расуле по целој Европи, почеле да трагају за каменом сољу и откриле огромне наслаге у Немачкој и Пољској. Нарочито су била важна открића богатих рудника соли у Румунији, где се она копа већ готово 2.000 година.

У покореним земљама Римљани су примењивали свој метод вађења соли. Тако су у данашњој покрајини Салцкамергут, у Аустрији, растварали подземне наслаге соли пуштајући кроз њих воде из планинских потока, а затим су слани раствор, нарочитим каналима, одводили у рафинерије у долинама. Овај начин вађења соли примењује се у неким крајевима света још и данас.

У Средњем веку со је на западу постала знак богатства. Уметнички израђени сланици, у којима се со износила на трпезу, прелазили су с колена на колено и чували се као највећа драгоценост. Угледније званице заузимале су обично место на оном крају стола где су се налазили сланици. У то исто време, познати истраживач Марко Поло забележио је у свом дневнику запажања о употреби соли у Кини и о начину на који се она добија из морске воде.

Већ у 14 веку вађење соли било је у неким земљама државни монопол. Никад ниједан порез у Француској није био толико непопуларан као такса на со, такозвана соларина, која се плаћала све до 1790 године. Тада је једна повлашћена група људи присвојила право да пречишћава и продаје со по ценама које она сама одреди. Међутим, сељаци који су за своје потребе вадили со из морске воде кажњавани су строгим казнама.

За време Наполеоновог повлачења из Русије, 1812 године, недостатак соли био је кобан по француске трупе. Због недостатка овог зачина Наполеонови војници нису били отпорни према епидемијама, а чак и лакше ране, које би у нормалним приликама брзо зарасле, изазивале су често смрт.

Због чега су се људи, још од давнина, трудили да дођу до соли? Да ли је она стварно неопходна за одржавање живота? Јесте! Без соли не би се могло живети. Стога се с правом може рећи да она и није зачин, већ храна коју људи свакодневно уносе у организам. Со је човеку неопходна из више разлога. Прво, крв садржи око 3% соли, без које не би могла нормално обављати свој задатак. Исто тако, и желудачни сокови, који играју важну улогу при варењу, садрже хлороводоничну киселину, коју жлезде стварају из хлора, једног од саставних делова соли. Према томе, без соли у храни ни варење не би било могућно. Како организам, лучењем и знојењем, непрекидно губи со, то је мора стално надокнађивати. Здрав одрастао човек мора узимати најмање десет грама соли дневно.

За време великих физичких напора, нарочито кад је велика жега, знојењем се губи знатна количина соли. Да би се спречио умор, грчеви или други, још тежи, симптоми који настају услед недостатка соли, у таквим приликама мора се узимати већа количина соли него обично. У једној рудничкој јами, где је средња температура достизала 40 степени Целзијусових, сви рудари патили су од јаке главобоље и често одлазили на лечење, док нису почели узимати таблете соли. Тада је главобоља ишчезла као руком однесена.

За време последњег рата, трупе које су се бориле у малајским џунглама, под изванредно тешким условима који су исцрпљивали људе, добијали су пилуле које су отклањале умор. Њих су сматрали готово за неко чудо; међутим, оне су биле начињене — од обичне соли!

Мале занимљивости

Утакмица у јелу

У Њујорку је 1937 године одржано досад највеће такмичење у једењу, у присуству многобројне публике и судија које су мериле количине јела и време. Такмичари су били чувени бостонски гурман Џое Дифл и једна млада Њујорчанка, Виолета Шлумбергер, тешка 125 килограма. Било је решено да се поједе дванаест јела, која ће противници наизменично да бирају. Такмичари су за све то време морали да ћуте. Опклада је износила 10.000 долара.

Два гурмана су у току ове утакмице појели следеће количине хране: пола килограма маслинки, дванаест главица целера, два килограма ораха, 24 љуте паприке, осам литара чорбе, пет килограма пржене рибе, једанаест килограма ћурећег меса, шест килограма пиреа од кромпира, 24 клипа куваног кукуруза, пола килограма пасуља, 24 везе шпаргле, килограм грашка и три килограма салате. Услов је био да такмичари морају стално да једу, без обзира на брзину. Најдужа дозвољена пауза могла је да износи два минута. Свако је могао да пије по вољи. Ручак је имао да плати поражени, а у случају нерешеног исхода било је уговорено да победник постаје онај који први поједе кајгану од дванаест јаја.

После пет часова „огорчене борбе“, дошло се до слаткиша. Торту је имала да бира Виолета Шлумбергер, а њен противник морао је први да једе. Тек што је он почео, Виолета је поручила још једну торту за себе, изјављујући да јако воли слаткише. Тада је њен противник у очајању капитулирао. По завршеном мечу Виолета је признала да се радило о „ратном“ лукавству. И она је већ била на измаку снага и не би могла да окуси ни залогај торте.

★

Нирнбершка јаја

Нирнбершка јаја — то је назив за прве џепне часовнике које је 1510 године почео да израђује од гвожђа, у облику јајета, нирнбершки бравар Петер Хенлајн.

★

Жаргон

Под именом жаргон подразумева се покварен, неразумљив и погрешан говор. То још значи: особеност једног говора, као и ситно, колико глава од чиоде, камење жуте и љубичасте боје које се употребљава за украс.

Ко је пронашао бром?

Бром је добио име према грчкој речи која значи — смрад. Пронашао га је француски хемичар Антоан Жером Балар 1862 године у испареном остатку морске воде. Бром је јако раширен у земљиној кори. Ту он нерадо улази у спојеве и сматра се да постоје у природи само четири његова минерала. Осим тога, има га у великим количинама у биљном и животињском свету, као и у сланим и киселим изворима. Бром је поред живе једини хемиски елеменат који је у течном стању на обичној температури.

★

Монолитни стубови

Монолитним стубовима називају се стубови од камена, мермера, гранита итд. исклесани из једног јединог комада. Стари Египћани најчешће су украшавали своје палате и храмове монолитним стубовима.

Седам каштела

Од Сплита до Трогира, у дужини од 27 километара, уз обалу Каштеланског Залива, протеже се Каштеланска Ривијера, на којој се ниже седам места, такозваних каштела. Сама ривијера заштићена је планинским венцем Козјака. Она је то име добила по каштелима — тврђавама које су биле подигнуте од 15 до 17 века. Подигле су их поједине сплитске и трогирске породице да би се одбраниле од Турака. Раније је било тринаест каштела, а данас их има седам. То су: Каштел Сућурац, Каштел Гомилица, Каштел Камбеловац, Каштел Лукшић, Стари Каштел, Нови Каштел и Каштел Штафилић.

Пешице од Атлантика до Пацифика

Крајем лета 1870 године, Џозеф П. Фајф, поручник америчке морнарице, био је унапређен и премештен из Њу Лондона за заповедника једне лаке крстарице која се налазила у водама Далеког Истока. У акту о премештају стајало је да поручник Фајф треба да отпутује на Далеки Исток преко Сан Франциска, што је значило да, пре но што се укрца на брод, треба да пређе преко читаве Северне Америке — од обале Атлантског до обале Тихог Океана. Фајфову срећу због тога што је постао заповедник брода кварило је само једно: пут од Њу Лондона до Сан Франциска био је скуп, а он није имао новца. Како да отпутује?

Све до седамдесетих година прошлога века, у америчкој морнарици постојала је једна уредба по којој су премештени официри морали сами да плате све путне трошкове. Накнаду су могли да траже тек пошто ступе на нову дужност. Но, често се догађало да им се та накнада призна и исплати тек после неколико година. Због тога је већина официра, нарочито оних који су имали породицу, била задужена до гуше. Џозеф Фајф већ је имао прилику да се лично увери у спорост администрације у морнарици: један његов путни рачун није био исплаћен ни после три године. Он није желео да понова запада у дугове, па се обратио својој команди у Њу Лондону и замолио да му се новац за пут исплати унапред или да му се купи возна карта. Није добио ни једно ни друго. Тада се обратио министарству морнарице у Вашингтону. Одговор који му је упутио начелник навигационог одељења гласио је:

„Ваш захтев противи се правилима морнарице. Извршите наређење“.

Фајф је дуго гледао у то парче беле хартије с кратким наређењем. Затим је узео акт о премештају, који му је истовремено донео и радост и бригу. Акт се завршавао уобичајеном реченицом: „Док не стигнете на нову дужност, извештавајте нас о току путовања!“ Међутим, у њему није стајало кад треба да стигне у Сан Франциско, нити каквим превозним средством да путује. Наједном, Фајфово лице се разведрило и он је безбрижно отишао на починак.

Сутрадан, 25 августа, поручник је устао још пре свануће, обукао своју најбољу униформу, привезао мач уз малу ручну торбу и кренуо на пут. Кад је сунце грануло, он је већ био далеко одмакао од последњих кућа Њу Лондона. У сумрак је стигао у Ист Хеден и упутио се право на пошту, одакле је начелнику навигационог одељења послао следећи телеграм:

„25 август 1870. По акту бр. 1998 старији поручник Фајф на путу из Њу Лондона за Сан Франциско. Пешице. Телеграм шаље да би обавестио о току пута. Данас превалио добре 22 миље. Ноћ ћу провести у једној сенари на Маунт Парнасу. С дубоким поштовањем Фајф“.

Идућих неколико дана, он је сваке вечери слао по један телеграм.

„26 август 1870. На путу. Пешице. Данас превалио 31 миљу. С љубазним допуштењем претседника бристолске општине провешћу ноћ у његовој штали. Приметио да он има добре мазге, нарочито погодне за тропске крајеве. Препоручујем да се за њих заинтересује морнарица“.

„27 август 1870. На путу. Пешице. Данас само 15 миља. Киша падала читав дан. Провешћу ноћ у Личфилду с пријатељем свога оца генералом

Холмсом. Налазим да су чизме поморских официра непогодне за дуже пешачење. Предлажем да се овај проблем испита у министарству“.

„28 август 1870. На путу. Пешице. Ноћ ћу провести у Лејквилу. Околина дивна. Намеравам да ту саградим кућу кад ми министарство исплати рачун за путне трошкове поднет пре три године. Сутра улазим у државу Њујорк“.

„29 август 1870. На путу. Пешице. Превалио 28 миља упркос подераним ципелама. Народ овде ненавикнут на морнарске униформе. Велика гомила ишла за мном. Певао им морнарске песме. Становништво сматра за видан знак демократије што један командант брода, идући на нову дужност, треба да препешачи 3.000 миља. Шеф полиције у Хадзону, Њујорк, дао ми најбољу ћелију у затвору за конак“.

„30 август 1870. На путу. Пешице. Стигао у Албани. Молим да се официр за регрутацију овласти да ми изда нове ципеле. Чизме се распале данас у подне. Ушао у Албани босоног. Остаћу у хотелу „Сјуард“ два дана у очекивању одговора. Трошкове у хотелу плаћам на тај начин што радим као келнер. Овдашњи рум бољи од онога који добијамо у морнарици. Шаљем узорак. С дубоким поштовањем Фајф“.

Сутрадан увече, официр за регрутацију послао је у хотел гласника да пронађе и позове поручника Фајфа. У парадној униформи и са позајмљеним ципелама отишао је Фајф у уред за регрутацију.

— Имам телеграм за вас, — рекао му је официр. — Ево га.

Телеграм је гласио:

„Поруку предати поручнику Џ. Фајфу сада у хотелу „Сјуард“. Министар морнарице овлашћује официра за регрутацију у Албанију да вам изда ципеле и да вас снабде путном картом за најбрже превозно средство од Албанија до Сан Франциска. Чак и министарство морнарице уме да се насмеје кад је духовито надмудрено. С дубоким поштовањем шеф навигационог одељења“.

Тако се у Албанију завршио први део путовања Џозефа Фајфа. Убрзо после тога, министарство морнарице изменило је своју уредбу о плаћању путних трошкова премештеним поморским официрима. Али, о необичном службеном путовању поручника Џозефа Фајфа и данас се са смехом прича међу америчким поморцима.

Веровали или не...

ВЕШТИНА ЈЕДНОГ ПОШТАРА

Џорџ Краус, поштански службеник из Сиднеја, у Аустралији, броји поштанске карте на тај начин што узме читаву хрпу у руку и брзо превуче палцем преко углова карата. По звуку који долази од удара једне карте о другу, он издвоји онолико карата колико му је тражено. Краус је у стању да за један минут одброји без погрешке 500 карата

ГРАДОВИ СА ПСЕЋИМ ИМЕНИМА

Тини, Флос и Кеј, три града у Канади, добили су имена по трима пудлицама Саре Метленд, жене Перегрина Метленда који је био гувернер Канаде од 1918 до 1928 године.

ТЕЛЕГРАФСКИ СТУБ — АКРОБАТА

Приликом једног судара аутомобила, који се догодио у близини Харисберга, у Пенсилванији, један од оштећених аутомобила слетео је с пута и снажно ударио у телеграфски стуб. Удар је био тако јак да се стуб преломио. Доњи део стуба пао је на земљу, а горњи се, у усправном положају, задржао на телефонским жицама. Читава два дана стуб-акробата балансирао је на жицама и пао је тек кад је почео да дува ветар.

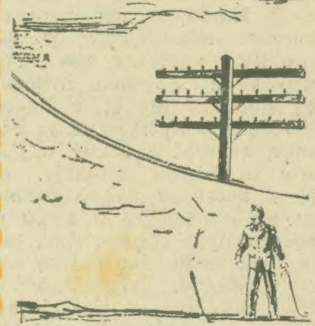

ГРАД ЗА НАРУКВИЦУ

Пре 500 година, неки богати индиски раџа даровао је својој кћери читав један град. Истога дана раџина кћи трампила је поклоњени град за једну скупоцену наруквицу. Отада тај град носи име Багалкот, што значи Град наруквице.

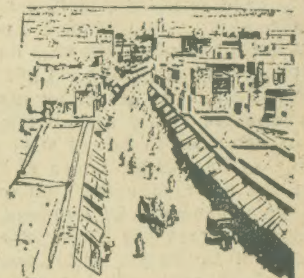

СЛИКАР МАЧАКА

Године 1938 умро је у Лондону, у осамдесетој години, сликар Луис Вајн, који је читаво време своје сликарске каријере цртао само мачке. Тим својим сликама Вајн је стекао светску славу. Међутим, он није био једини сликар који се посветио искључиво сликању мачака, јер је исти сликарски „сиже“ изабрао и јапански сликар Комусај, за кога кажу да је био ненадмашан у сликању мачака.

Зелени зрак

Кад се с морске обале посматра залазак сунца изнад воде, нарочито ако је небо јасно, мирно и без облака, види се како сунчева лопта постепено ишчезава иза хоризонта. Преламање зракова обично квари облик те површине, па зато она изгледа мање или више спљоштена.

Кад Сунце готово зађе, оно добије изглед прстена који постаје све тањи и ужи. У тренутку кад од њега не остане ништа сем једне мрље, оно баца последњи зрак јасне и чисте, зелене, смарагдасте светлости.

Ову природну појаву најлакше је запазити с морске обале. Али, она се може посматрати и са сваког другог места, под условом да је видик слободан. Например: с врха какве планине, или у пешчаној пустињи.

Понекад се овај чудни зелени зрак може приметити при рађању Сунца, што значи да ову појаву не изазивају само последњи, већ и први сунчеви зраци.

Било је покушаја да се појава зеленог зрака објасни као варка. Познато је да човек који извесно време непомично посматра какав светао предмет живе црвене боје, па затим брзо пренесе поглед на бело платно, онда он види предмет истог облика, али зелене боје. То је оптичка варка која се објашњава замором ока. Али, постанак зеленог зрака не може се тако објаснити, јер би се он онда могао запазити у свако доба дана, што није случај.

После многих испитивања, научници су утврдили да зелене зраке изазивају две појаве добро познате у оптици, и то: разлагање и упијање боја.

Кад се Сунце налази тачно изнад хоризонта, сноп беле светлости коју оно баца разлаже се као кроз призму. При томе се добива спектар дугиних боја у коме се зелена налази негде у средини.

У извесном тренутку, онај доњи део спектра који је састављен из црвених, наранџастих и жутих боја (зракова) постаје невидљив, јер залази под хоризонт. Три боје које последње ишчезавају — зелена, плава и љубичаста — допиру и даље до посматрача. Дотле се све догађа због разлагања беле светлости, а затим почиње да делује упијање боја. Та појава изванредно је успешна кад у атмосфери има водене паре која није сувише густа да би спречавала продирање зракова. Због тога се појава зеленог зрака може најлепше посматрати с морске обале: водена пара упија плаве и љубичасте зраке, који се мешају са обичном бојом неба. Тако, у овој трци боја према оку посматрача, једино зелени зрак допире до њега.

„Клуб запечаћених боца“

Дуж обала Тихог Океана — од Чилеа до Аљаске и од Беринговог Мореуза до Аустралије — живе многобројни географи-аматери, чланови Међународног клуба запечаћених боца. Чланови овог необичног клуба припадају разним народима и расама; има их и старих и младих. Правилник клуба има свега један параграф. Њиме се ставља у дужност сваком члану да у току године спусти у море известан број добро запечаћених боца у којима се налазе писма с адресом пошиљаоца и тачно означеним местом где је боца препуштена океанским струјама и таласима. Свако писмо завршава се молбом да онај коме боца дође у руке одговори пошиљаоцу и да га извести на коме месту је боцу нашао.

Клуб запечаћених боца основао је 1926 године Аустралијанац Едвард Бероу. Он је написао неколико стотина писама на разним језицима и ставио их у боце. За време једне пловидбе од Ванкувера, у Америци, до аустралиске луке Сиднеја, спуштао је у море једну по једну боцу, у размацима од два до три дана. Први одговори на његова „писма“ почели су да стижу после неколико месеци. Неки су приспели после годину и више дана, али било је писама која су остала без одговора. Можда она још лутају океанима и можда ће једног дана и на њих стићи одговор.

Данас Клуб запечаћених боца има више хиљада чланова. Они скупљају старе боце, стављају у њих своја писма и бацају их у море. Понекад таква боца „пропутује“ пола света пре но што је таласи избаце на неку далеку обалу или је рибари улове својим мрежама. Боца с писмом коју је један Јапанац бацио у море у близини Аљаске, нађена је после три године на обали

Чилеа. Боце спуштене у море на крајњем југу Јужне Америке стизале су на Аљаску, а оне са Аљаске избацивали су таласи на обале Аустралије.

Чудна, несхватљива и некорисна забава! — помислиће многи. Но, неће бити у праву. Клуб запечаћених боца прикупља податке о „судбини“ свих боца које су његови чланови бацили у море и о њиховим „путешествијима“. А ти подаци претстављају драгоцен материјал за проучавање океанских струја и ветрова који дувају на морима.

Кроз историју атома

Чији је ово животопис?

Овде ћемо вам дати животопис једног нашег комедиографа.

Он се родио 1 јануара 1806 године у Вршцу, у Банату. Отац му је био Грк, а мајка Српкиња. Почео се школовати у Вршцу, али га отац извади из школе и да у трговину. С муком је успео да настави прекинуто школовање. Учио је гимназију у Темишвару и Пешти, а права у Кежмарку. Пошто се вратио у Вршац, постао је професор латинског језика у једној приватној средњој школи, а 1836 постаје адвокат. Кад је у Крагујевцу основан Лицеј, позван је за професора, где је предавао природно право до 1842 године, а тада је постао начелник министарства просвете и на том месту остао све до 1848 године. Тада је напустио Србију и настанио се у Вршцу, али се поново вратио у Београд, 1849, и ту остао до краја Буне. Потом се вратио у Вршац, где је, болестан и у тешким материјалним приликама, остао све до смрти — 5 фебруара 1856 године.

Ако се нисте сетили о коме је реч, читајте даље.

Као младић написао је романтични роман „Бој на Косову или Милан Топлица и Зораида" и посрбио један француски роман од Флоријана из 18 века. Око 1830 године настаје преокрет у његовом раду и он иде у правцу рационалног реализма. Он не тражи узор у писању код Милована Видаковића, него код великих европских писаца. У свом делу „Роман без романа" исмејава фантастичне и сентименталне романе Милована Видаковића и његових следбеника. Он је први почео да ради на драми са више разумевања и дара, тако да је стекао име оснивача српске драме. У младости је писао романтичне драме, а касније зрелије историске драме и трагедије, нарочито почетком четрдесетих година, када се стварао патриотски историски репертоар за српску позорницу. Из тога времена потичу његове драме: „Смрт Стефана Дечанског", „Ајдуци", „Скендербег" итд. Но, комедија је више одговарала правој природи његовог талента. Он је сматрао да треба приказивати стварност и сликати типове из друштва, да би се зло жигосало и људи поправили. Нови правац почео је малом комедијом карактера „Лажа и паралажа", а затим се нижу друга дела: „Кир Јања", „Покондирена тиква", „Зла жена", „Женидба и удадба", „Родољупци" итд. Он није само оснивач српске комедије, него и добар песник и сматра се за једног од најмисаонијих песника српске књижевности, као и за првог модерног српског литерата у правом смислу речи.

Ако се ни сад нисте сетили о коме је реч, дајемо вам одговор.

(Јован Ст. Поповић)

Да ли знате?

ФЛОРИКАН

Флорикан је један од најчуднијих птица у Индији. Он има још једно име: мала индиска дропља, да би се тиме разликовао од велике дропље, која може нарасти као ћурка. Флорикан је лепа птица, величине кокошке. Глава и тело су му црни, а крила мркожута и попрскана

црним и белим пегама. Мужјак има две ћубе на глави.

Флорикан може да се види у позно лето на пољима Западне Индије, где има проса или јечма. Сваки мужјак има своју територију, обично неко веће поље, коју љубоморно чува. У том свом царству он лепрша од јутра до мрака, готово без прекида. Свака дватри минута он скаче по два метра у висину и лепрша крилима, као голуб кад хоће да полети. Кад се налази у највишој тачки скока, он забаци главу уназад и пушта храпав глас, сличан клепетању. После тога пада на земљу, да би ускоро опет почео своју занимљиву игру.

Стручњаци су утврдили да је циљ ове игре да се привуку женке. Флорикан стално остаје на свом пољу, док женке лутају. Да би им скренули пажњу на себе, мужјаци морају да скачу из високе траве у којој се налазе и да пуштају глас који се чује на стотинак метара.

РАДНИ ДАН НЕКАДАЊИХ ЦРНАЦА-РОБОВА

У време када су Црнци продавани као робови, они су радили најтеже послове, и то од јутра до мрака. Њихов радни рад износио је обично петнаест часова. За време бербе памука, сваки роб морао је да скупи одређену количину памука. Ако то није успео до ноћи, онда је бивао шибан. Мањак који је имао у току једнога дана морао је да надокнади сутрадан, поред тога што је имао да набере количину памука која је одређена за тај дан.

„АКВАВИОН"

Једна француска компанија, желећи да организује брзу превозну службу између Азурне Обале и Корзике, увела је специјалне моторне чамце које је назвала — „аквавион". То су изванредно брзи моторни чамци са крилцима на доњем делу корита и са пропелером. На основу извршених проба, сматра се да ће они пут Ница-Корзика превањивати за мање од три часа, носећи осамдесет путника. Чамац је дуг 17,5 метара, има дизел-мотор од 800 коњских снага и моћи ће да развије брзину од 70 километара на час.

ВИРНОН — НОВИ „ДИЈАМАНТ"

Вирнон је камен најсличнији дијаманту, јер је безбојан и по сјају сличан њему, па се зато често употребљава место дијаманта. Док је дијамант чист угљеник, вирнон је мешавина силицијума и вирнонија.

НОВ ТРКАЧКИ АУТОМОБИЛ

Нов тип тркачког аутомобила израђује се у Америци. Он по свом изгледу личи више на авион него на аутомобил, само, наравно, што нема крила. И мотор му је више авионски, јер га покреће турбина са компресором. Аутомобил има две брзине и јачину од 375 коњских снага. Добио је назив „ватрена птица", што му потпуно одговара, јер гасови које он испушта могу да опеку на три метра даљине. Зато се овај аутомобил сигурно неће ни видети на обичним путевима.

ПОДМОРНИЦА ЗА ИСПИТИВАЊЕ МОРСКИХ ДУБИНА

Подморница намењена испитивању морских дубина, која има и уређаје за подморска снимања, сада се изграђује у Америци. Она је опремљена једним дизел-мотором од 250 коњских снага и моћи ће да се креће брзином од седам миља на час. Стручњаци ипак сматрају да ова подморница неће моћи да туче рекорд Енглеза, који су се спустили на дубину од 4.050 метара.

ЈАПАНЦИ ВОЛЕ МАЛЕ АУТОМОБИЛЕ

Изгледа да Јапанци више воле мале аутомобиле од великих, судећи по томе што је француска фабрика „Рено" склопила уговор да испоручи Јапану већу количину аутомобила од свега четири коњске снаге. Већ прве године испоручено је преко 2000 оваквих аутомобила, а сада се воде преговори да се главни делови нових кола израђују у самом Јапану.

СПОРЕДАН ПРОДУКТ ПЕНИЦИЛИНА — СРЕДСТВО ПРОТИВ РАКА

Доктор Корнман, професор универзитета „Џорџ Вашингтон", изнео је на састанку америчког Удружења за борбу против рака занимљиве податке из своје праксе. Он сматра да фабриканти пеницилина бацају у канализацију један састојак који у извесним случајевима може да помогне при лечењу рака. Чим се појавио пеницилин, др Корнман је покушао да га употреби за лечење рака и у прво време имао је нешто мало успеха. Међутим, доцније, кад је производња пеницилина усавршена и кад су његови кристали постали много чистији, овај лек више није помагао. Он мисли да се при добијању пеницилина долази до једног споредног продукта који има утицаја на туморе. Међутим, сада, кад је производња пеницилина усавршена и кад га добијамо чистог, тај споредни продукт одбацује се, те је такав пеницилин неупотребљив за лечење рака.

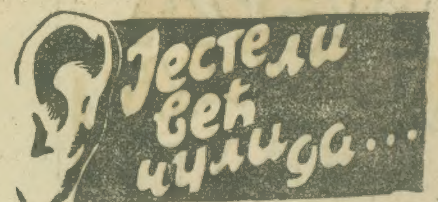

...гајде, које се сматрају шкотским националним инструментом, нису постале у Шкотској. Гајде воде порекло из Ирана, одакле су ка-

сније пренесене у Грчку и стари Рим. У Енглеску су их донели Римљани, а у Шкотској су се одомаћиле тек у Средњем веку.

...по мишљењу психолога, људи су најнервознији и најосетљивији између два и три часа по подне, и шест и седам часова увече. У то време, тврде психолози, људи се најрадије и најжешће свађају.

...једини споменик на свету подигнут продавцима новина налази се у Рио де Жанеиру.

...куће и колибе домородаца из Сенегала имају раван кров и потпуно су округле.

Оне су зидане по угледу на велику бурад у којима су француски војници некад чували бензин.

... за кишобране и сунцобране знали су још стари Египћани и Асирци. На многим асирским барељефима, као и на уметничким предметима из старог Египта, претстављене су фигуре изнад чијих глава робови држе разапете сунцобране.

...тек 1840 године у Енглеској је било дозвољено пушење на улици. Па ипак, да би се избегла опасност од пожара, пу-

шење на улици било је дозвољено само ако се запаљена цигарета налазила у нарочитој мрежи од жице.

...постојбина јоргована су најниже падине Хималаја. Одатле је јоргован пренесен прво у Персију, а касније и у Европу.

... сви велики хотели у Хелсинкију, главном граду Финске, истичу изнад главног улаза националне заставе свих својих иностраних гостију. На тај начин сваки странац у Хелсинкију одмах може да зна да ли у граду борави који његов земљак.

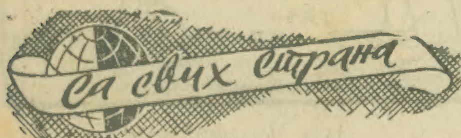

ВУКОДРЖИЦА

Вукодржицом се у неким нашим крајевима назива дрво на коме расте често и ситно трње. Неки сматрају да је добило име по томе што ни вук кроза њ не би могао проћи. Заиста, веома је тешко пробити се кроз то грмље, јер трње на њему није све на једну страну окренуто, већ једно напред, друго натраг, а треће, опет, попреко. Дрво вукодржица сади се обично по међама и служи као ограда.

ДИЈАБОЛО

Дијаболо је играчка, а назив потиче од грчке речи диаболос, што значи клеветник. Ова играчка први пут се појавила код Кинеза и Јапанаца, а на почетку прошлог века, око 1825 године, пренесена је у Европу, где је у то време била необично омиљена. Али, и она је, као и многе друге, убрзо изишла из моде, да се опет појави на почетку овог века као дечја игра. Сама играчка састоји се из два штапића спојена канапом, на коме се врти калем у средини истањен. Калем се баца увис, па се вешто хвата на канап.

ЦИКЛОН

Циклон је грчка реч и значи круг. То је страховита бура, која је на Далеком Истоку позната под именом тајфуна. Кад циклон наиђе на реку, море или пешчане пределе, он од воде и песка ствара трубе високе по неколико стотина метара. Ту заковитлану масу он носи километрима и сручи је на једно место, стварајући праву пустош. Циклон је толико јак да лако чупа из корена и највећа стабла, поваља огромна шумска пространства, руши бране и људска насеља. Куће су за њега играчке. Постојбина циклона су Антилска Острва, али се он може појавити и у другим пределима земаљске кугле.

СПРЕГА

Спрега је стари народни обичај сличан моби, а састоји се у томе да се две или више крвних задруга усмено договоре да ће једна другој помагати у пољопривредним радовима преко целе године. Спрега се уговарала на веома свечан начин и том приликом приређивана је гозба. Гозбу је приређивала обично она задруга која је имала више чланова.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

„ПИШТОЉ" ОД КРОМПИРА

Учили сте у школи да и ваздух има тежину иако је ми не осећамо. Учили сте и колика је његова тежина. А ако сте заборавили, да вас потсетимо. Сви ви знате колико је велика јед

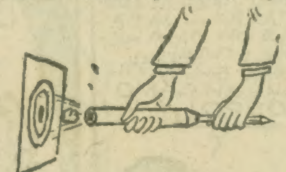

на поштанска марка. Тежина ваздуха, или ваздушни притисак како се то у физици зове, на површини која је велика као поштанска марка износи нешто преко седам килограма. То је обичан ваздушни притисак. Али, ми тај притисак можемо и да повећамо. Како? И то знате: ако, например, надувамо балон, празну кесу и томе слично. Међутим, притисак се не може неограничено повећавати, јер збијени ваздух тежи да се ослободи и рашири и тада долази до слабије или јаче експлозије.

Обновили смо ваше знање из физике да бисмо вам показали како можете начинити једну занимљиву играчку — пиштољ од кромпира — користећи повећани ваздушни притисак. За њу вам је потребна једна метална или стаклена цев дугачка око 18 сантиметара и шупља на обе стране, једна оловка и два—три кромпира. Кромпире исеците на колутове дебљине два сантиметра. Потом притисните један крај шупље цеви на колут кромпира, отприлике као што то чини ваша мама кад „модлом" прави колаче, тако да вам отсечени комад кромпира остане у цеви. Исто то учините и на другом крају цеви. На тај начин цев ће бити затворена на обе стране. После тога, тупим крајем оловке гурајте један котур кромпира у цев. Уколико кромпир буде улазио дубље у цев, ваздушни притисак у њој постајаће све већи. Најзад, кад се ваздух више не буде могао сабијати, наступиће „експлозија": кромпир на предњој страни цеви излетеће из ње уз јак пуцањ.

ОЧИ ВАРАЈУ

Погледајте добро ове две шаре! Шта мислите, која је од њих дужа? Свако ће рећи да је дужа доња. Али, немојте веровати својим о-

чима, него узмите лењир или парче хартије, па измерите. Видећете да су обе шаре подједнаке.

ИМЕ НА РУЦИ

Реците неком другу да ћете гаром од сагореле хартије написати на руци своје име ако га само мало протрљате по руци. Да бисте то постигли, морате

раније, кришом, написати на руци своје име зашиљеним комадићем обичног сапуна. Та се слова не виде, али ће при трљању упити гар и име ће се појавити крупним, црним словима.

ЈЕДАН ЗАНИМЉИВ РАЧУН

Ако број 142.857 помножите са 2, 3, 4 и 5 производ ће се увек састојати од цифара истог броја, само размештених (тројка, шестица, и деветка, које не постоје у броју 142.857, неће се појавити ни у производима). Уверите се:

142857 × 2 = 285714
142857 × 3 = 428571
142857 × 4 = 571428
142857 × 5 = 714285

Водоравно: 1) нота; 3) узданица; 5) кратка приповетка; 7) наука о биљкама; 9) отац (слов.); 10) животиња из фамилије мачака; 11) митолошки бог сунца код старих Египћана; 12) иницијали једног дипломате из Првог српског устанка; 14) хемиски знак за баријум; 15) једно дело Мавра Ветрановића; 18) храна; 19) врста воћа; 21) предлог; 22) мера за површину; 23) одречна речца; 25) телефонски позив; 27) конац; 28) животиња из породице глодара; 31) примитивна справа за орање; 32) наша река; 33) предлог.

Усправно: 1) вулканска маса; 2) пристаниште на југу Арабиског Полуострва; 3) знак за обележавање тонова; 4) муслиманско мушко име; 5) бележник; 6) залив у Црвеном Мору; 7) место у Црногорском Приморју; 8) прва позната немачка песникиња; 12) полупаразитска биљка; 13) врста хартије; 16) сова; 17) основна боја слике; 19) неприлика; 20) женско име; 21) целокупан; 24) слово грчке азбуке; 26) врста жита; 27) град у Француској; 29) полет; 30) обала.

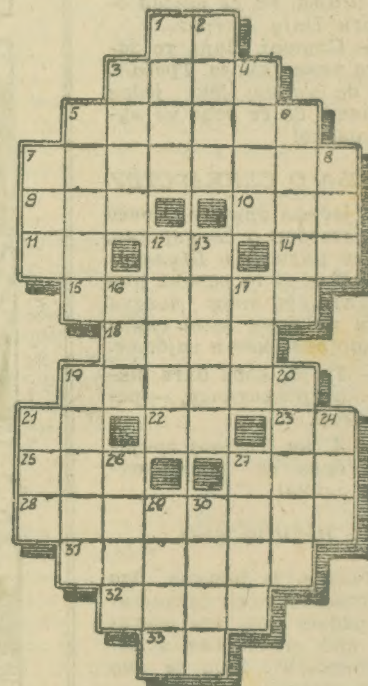

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) дафина; 7) салонит; 8) шибер; 9) те; 10) ујак; 12) Бар; 13) Кале; 15) ем; 16) Пиреј; 17) Марин; 18) тропикал; 21) олуја; 22) плоча; 23) аг; 24) Ласа; 25) Аму; 26) Аден; 27) та; 29) араба; 30) окарина; 32) Наташа.

Усправно: 1) дабар; 2) Алек; 3) фор; 4) Ин; 5) нит; 6) Атенеј; 7) Сијам; 8) Шуберт; 11) карика; 13) кирија; 14) Лена; 16) папуча; 17) Молоси; 19) рола; 20) лагуна; 22) Платон; 23) амеба; 25) Адана; 26) ариш; 28) Ака; 29) Ара; 31) ат.

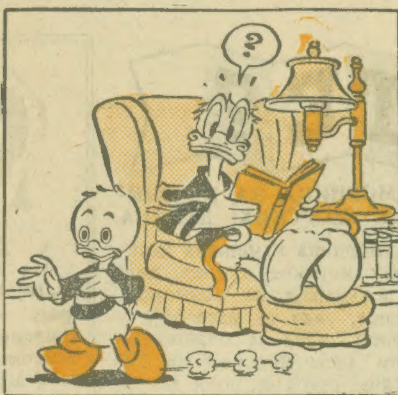

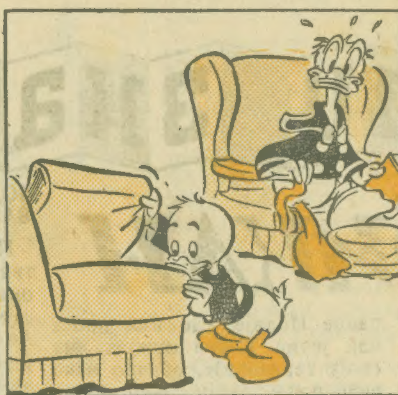

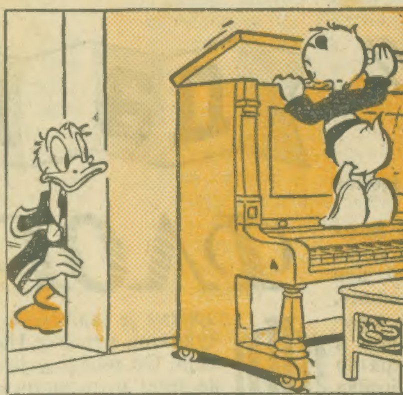

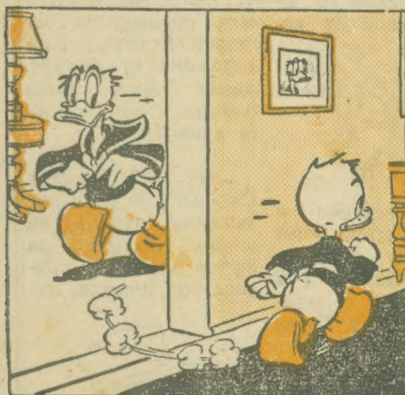

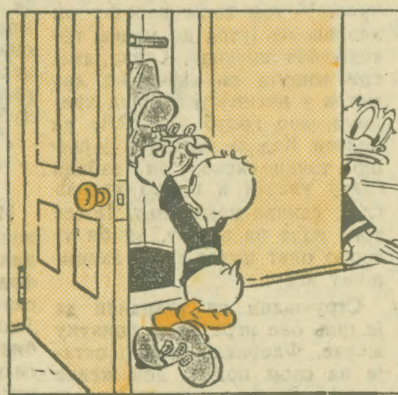

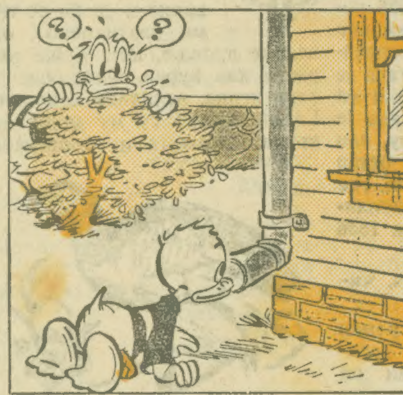

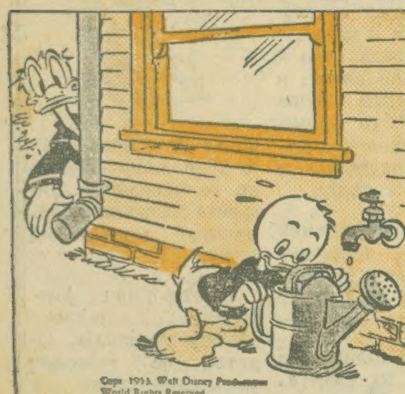

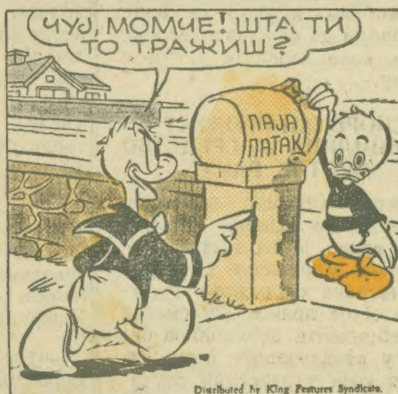

Који је ОДГОВОР тачан

Оди-вамо је:
назив једне планине
врста дечје игре
жаргонски израз за позив
рибарска алатка

Ђаролино је:
познати глумац
врста земље
шаљиви надимак
назив чамца

Кањазмач је:
војничка титула
старо турско оружје
име абисинског јунака
назив планине у Африци

ОДГОВОР:

Оди-вамо је врста мале рибарске мреже. Она је састављена од једне мрежасте кесе која је дубока 3 до 4 метра, а разапета је на дрвени троугаони оквир са пречником до једног и по метра. Рибар помоћу ње лови, стојећи у чамцу или на обали, на тај начин што је вуче по дну реке.

Ђаролино је напуљско жутило, лепа и веома жута земља око Напуља. Вештачки справљена, она се употребљава за сликање уљаним и масним бојама.

Кањазмач је војничка титула у Абисинији која означава десног генерала, тј. заповедника десног крила војске.

ДА СЕ ДЕЦА НЕ БИ МУЧИЛА

Раја и Гаја свирају на клавиру, како се то каже, у четири руке. Посматра то Шиља, па се најзад обрати Паји Патку:

— Слушај, Пајо, то заиста нема смисла. Требало би да купиш још један клавир, да се деца не муче овако!

ШИЉА О СЛИКАРСТВУ

У једном друштву повео се разговор о сликарству, па се умешао и Шиља:

— Има ти ту разних укуса. Ето, ја знам човека који не трпи мале слике макар оне биле и најбоље.

— То је, мора бити, неки оштар критичар, — рече неко.

— А, не. Тај мој пријатељ бави се урамљивањем слика!

НЕОПИСИВО

Учитељ је ђацима дао задатак на тему: „Опишите радост коју сте осетили кад сте примили неки поклон". Гаја је био врло кратак:

„Јуче сам од ујка-Паје примио леп поклон. Радост коју сам том приликом осетио била је неописива".

ПУСТОЛОВИНЕ МАЛОГА ЏОНИЈА

ПОШТО СУ ИЗВУКЛИ НА ОБАЛУ ОЛУПИНУ КОЈУ СУ НАШЛИ НА ПУЧИНИ, ШАНГ ЛИН И ЊЕГОВИ ДРУГОВИ ЛАТИЛИ СУ СЕ ПОСЛА ДА ЈЕ ПОПРАВЕ... БИО ЈЕ ТО ТЕЖАК ПОСАО, АЛИ МОРНАРИ СУ БИЛИ СВЕСНИ ДА ЈЕДИНО ПОМОЋУ ТОГ БРОДА МОГУ ДА СЕ СПАСУ С ПУСТОГ ОСТРВА...

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" Штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Текући рачун број 102-Т-82, пошт. фах 124. – Претплата за нашу земљу: годишња 500, полугодишња 250 динара, за иностранство годишња 760, полугодишња 380 динара. Рукописи се не враћају.